כיתה ט' | היסטוריה | שיעור 3 מתוך 4 | 45 דק' | ממלכתי: לפי מפרט התכנים לכיתה ט'; חמ"ד: העשרה

גלי העלייה ובניית היישוב

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את העלייה השלישית, הרביעית והחמישית: שנים, מספרים ומאפיינים
- התלמידים יקראו טבלת נתונים ויסיקו ממנה מסקנות
- התלמידים יסבירו את הקשר בין גלי העלייה לבין בניית התשתית למדינה

📖 הסבר למורה

בין שתי מלחמות העולם הגיעו לארץ שלושה גלי עלייה גדולים. המספרים הם אומדנים (הערכות), ומקורות שונים נותנים מספרים מעט שונים.

העלייה השלישית (1918–1923): כ-35,000 עולים. רוב העולים באו מאירופה, ובמידה רבה ממניעים ציוניים, ובולט בה החלק הצעיר והחלוצי. היא החלה עם סיום מלחמת העולם הראשונה, ואחרי הצהרת בלפור, שעוררה תקווה.

העלייה הרביעית (1924–1931): כ-80,000 עולים, ובאותה תקופה ירדו מהארץ כ-20,000. היא הביאה לצמיחה עירונית מהירה, בעיקר בתל אביב. בשנים 1926–1927 היה משבר כלכלי קשה.

העלייה החמישית (1932–1939): ההערכה המקובלת היא כ-250,000 עולים (ולפי מקור אחר כ-186,000). העלייה התגברה בעקבות עליית הנאצים לשלטון בגרמניה; כרבע מהעולים הגיעו מגרמניה ("עליית היקים"). המרד הערבי שפרץ ב-1936 החליש את זרם העלייה, ובשנים 1938–1939 הגיעו רבבות, חלקם באופן בלתי חוקי.

לפי תוכנית הלימודים, הלימוד מקשר בין הגעת הון יהודי לארץ לבין הגידול במספר העולים, ובין ההתיישבות בעיר ובכפר לבניית הבית הלאומי. בתקופת המנדט הקימה התנועה הציונית מוסדות שהיו לתשתית המדינה, ובהם הסוכנות היהודית והסתדרות העובדים.

זרמים: ממלכתי: היחידה בנויה לפי מפרט התכנים בהיסטוריה לכיתה ט' (הבטחות סותרות במזרח התיכון; המשולש הארץ-ישראלי; בניית התשתית למדינה יהודית בתקופת המנדט). חמ"ד: בכיתה ט' לומדים בחמ"ד את ימי הבית השני, ונושא ההתיישבות הציונית ומוסדות היישוב בתקופת המנדט מופיע בתוכנית כיתה ח'; אפשר להשתמש ביחידה שם או להעשרה.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: לוח, טבלת הנתונים מדף העבודה (מוקרנת), דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** שאלה: "מה צריך כדי לבנות מדינה מאפס?" רושמים רשימה על הלוח (אנשים, כסף, קרקע, מוסדות, ביטחון).

2. **הסבר (12 דק'):** מציגים את שלוש העליות: שנים, מספרים, מאיפה הגיעו ולמה. מדגישים שהמספרים הם אומדנים.
3. **ניתוח טבלה (13 דק'):** בזוגות: עובדים על טבלת הנתונים בדף העבודה (משימות 1–4) ומסיקים מסקנות.
4. **דיון (10 דק'):** אילו מהדברים ברשימה מהפתיחה בנתה כל עלייה? מוסיפים ליד כל פריט את העלייה המתאימה.
5. **סיכום (5 דק'):** משימות 5–6 בדף העבודה.

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה קרה? מה כתוב במקור?)

- באילו שנים הייתה כל אחת משלוש העליות, וכמה עולים הגיעו בערך בכל אחת?
- מה הביא להתגברות העלייה החמישית?
- איזו עיר צמחה במיוחד בעלייה הרביעית?

פרשנות וניתוח (למה? מה הקשר?)

- למה לדעתכם יש מקורות שונים שנותנים מספרים שונים לאותה עלייה?
- מה הקשר בין עלייה של אנשים עם הון לבין צמיחה עירונית?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- איזו עלייה תרמה הכי הרבה לבניית התשתית למדינה, לדעתכם? נמקו בעזרת נתון.

🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

כל תלמיד כותב: "נתון אחד מהשיעור שהפתיע אותי: ____. הוא מלמד ש____."

💡 הערות למורה

מומלץ להראות לתלמידים איך מצטטים מספר עם מקור ("לפי האומדן בוויקיפדיה...") ולהסביר מה זה אומדן. זו מיומנות חשובה בהיסטוריה.

לעלייה החמישית יש שני אומדנים במקורות (כ-250,000 וכ-186,000). השארנו את שניהם בכוונה, כדי לדון בהם.

אפשר לחבר לשורשים: תלמידים שבני משפחתם עלו בתקופה זו יכולים להביא סיפור.

📝 בדף העבודה

גלי העלייה בנתונים: 6 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- העלייה השלישית (ויקיפדיה)
- העלייה הרביעית (ויקיפדיה)
- העלייה החמישית (ויקיפדיה)
- מפרט התכנים לכיתה ט', היסטוריה ממלכתי

מחוון: גלי העלייה בנתונים

1. ג. החמישית.
2. השלישית: 6 שנים (1918–1923); הרביעית: 8 שנים (1924–1931); החמישית: 8 שנים (1932–1939).
3. בערך 60,000 (80,000 פחות 20,000).
4. למשל: מקורות שונים סופרים בדרכים שונות (רק עולים חוקיים או גם מעפילים); תחום השנים שונה; לא היה רישום מדויק. לקבל כל סיבה סבירה.
5. התגברה: עליית הנאצים לשלטון בגרמניה והמצב הקשה של היהודים באירופה. נחלשה: המרד הערבי שפרץ ב-1936 (ובהמשך הגבלות של הבריטים).
6. למשל: השלישית: עולים ממניעים ציוניים בשנים הראשונות של המנדט; הרביעית: צמיחה עירונית מהירה, בעיקר בתל אביב; החמישית: הרבה עולים, ביניהם עולים מגרמניה, והון שהגיע איתם. לקבל תשובה מנומקת שמתבססת על השיעור.